

Nenad Bukvić

Hrvatski državni arhiv

Zagreb, Hrvatska

nbukvic@arhiv.hr

ORGANIZACIJA HRVATSKOGA SABORA U RAZDOBLJU OD 1963. DO 1974. GODINE

UDK 930.253:[328(497.5)“1963/1974“

UDK 328(497.5)“1963/1974“

Izvorni znanstveni rad

Djelovanje Hrvatskog sabora u komunističkom razdoblju (1945.-1990.) nije cjelovito obrađena tema. Ovim člankom daje se prilog poznavanju njegove organizacije u razdoblju od 1963. do 1974. godine. Detaljno je opisana razgranata struktura i aktivnost njegovih pet vijeća (Republičko, Privredno, Prosvjetno-kulturno, Socijalno-zdravstveno i Organizaciono-političko) i radnih tijela, koju ilustrira i broj održanih sjednica. Između ostalog, to je trebalo pokazivati položaj Sabora kao formalno najvišeg tijela vlasti, odnosno centra u kojem se donose najvažnije političke odluke o svim područjima života u Hrvatskoj. U vezi s tim, naznačena je potreba za detaljnom analizom odnosa između formalnog (de iure) i stvarnog (de facto) položaja Sabora u tadašnjem političkom sustavu vlasti, kako bi se odgovorilo na pitanje je li, na koji način i u kojoj mjeri taj položaj bio oslabljen u odnosu na druga državna politička tijela (ponajprije Izvršno vijeće Sabora), odnosno instrumentaliziran od strane središnjih tijela Saveza komunista Jugoslavije/Hrvatske. Rezultati istraživanja prezentirani su kombinacijom tematskog i kronološkog pristupa, a na kraju članka sistematizirani su u obliku tabličnog prikaza.

Ključne riječi: Hrvatski sabor; parlamentarne institucije; Hrvatska; Jugoslavija; povijest institucija; razdoblje 1963.-1974.

1. Uvod

Iako primarno asociraju na demokraciju, parlamentarne institucije imaju svoje mjesto i u nedemokratskim sustavima vlasti, uključujući i one ustrojene u europskim komunističkim državama nakon Drugog svjetskog rata, među kojima je bila i Jugoslavija. S obzirom na takvu pojavnost, Gerhard Loewenberg naziva ih “paradoksalnim institucijama”.¹ Svima njima u pravilu je zajednička normativna, zakonodavna funkcija, odnosno barem minimalna formalna nadležnost da sudjeluju u oblikovanju ili donošenju političkih odluka. Polazeći od toga, u dosadašnjim, ponajprije stranim istraživanjima i literaturi, kao ključni kriterij njihove klasifikacije prihvaćena je ocjena stvarnog položaja i uloge u političkom sustavu vlasti, odnosno snage da utječu na političko odlučivanje.² Prema Marjetki Rangus, takvim stranim istraživanjima zajednička je ocjena da su parlamentarne institucije u komunističkim sustavima vlasti samo “fasade” pravih parlamenata, bez velike ili bez ikakve uloge uopće u formiranju javnog mnijenja, te procesu oblikovanja i donošenja političkih odluka.³ Polazeći od toga da nisu zakonodavna tijela u pravom smislu te riječi, pojedini autori parlamentarne institucije u komunističkim državama opisuju metaforom *rubber stamp legislatures*, u smislu institucija s malom stvarnom snagom u praksi, koje određenim automatizmom samo stavljaju pečat na zakonske prijedloge svojih vlada, odnosno komunističkih partija kao stvarnih nositelja političke moći.⁴ Takve ocjene o ulozi parlamentarnih institucija u komunističkim sustavima vlasti zastupljene su i u domaćoj politološkoj i povijesnoj literaturi, gdje ih se označuje transmisijama politike komunističkih partija, s marginalnom, manifestacijsko-političkom i instrumentalnom ulogom u političkom sustavu vlasti.⁵

¹ Gerhard Loewenberg, ur., *British and French Parliaments in Comparative Perspective* (New Brunswick: Aldine Transaction, 2010), str. 3.

² Usp. Jean Blondel et al., “Legislative Behaviour: Some Steps towards a Cross-National Measurement,” *Government and Opposition* 5, br. 1 (1970): str. 67-85; Nelson W. Polsby, “Legislatures,” u *Handbook of Political Science*, ur. Fred I. Greenstein i Nelson W. Polsby (Reading, Mass: Addison-Wesley, 1975), str. 257-319; Michael L. Mezey, *Comparative Legislatures* (Durham: Duke University Press, 1979); Philip Norton, “Parliament and Policy in Britain: The House of Commons as a Policy Influencer,” *Teaching Politics* 13, br. 2 (1984): str. 198-221; David Arter, “Conclusion. Questioning the ‘Mezey Question’: An interrogatory framework for the comparative study of legislatures,” *Journal of Legislative Studies* 12, br. 3-4 (2006): str. 462-482; Nicholas D. J. Baldwin, “Introduction,” u *Legislatures of Small States: A Comparative Study* (London: Routledge, 2013), str. 1-11.

³ Marjetka Rangus, “Parlamentarizam v državah realnega socijalizma: Prispevek Slovencev k razvoju druge Jugoslavije 1946. – 1991.” (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2011), str. 11.

⁴ Usp. Baldwin, “Introduction,” str. 1-11; Edward Taborsky, “*Communism in Czechoslovakia, 1948-1960* (York: Princeton University Press, 1961), str. 230-267 (poglavlje “The Legislative Rubber Stamp”).

⁵ Usp. Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest* (Zagreb: Golden marketing, 1999), str. 215-216, 231, 245-246; Katarina Spehnjak, *Javnost i propaganda: Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945.-1952.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002), str. 49-54. O klasifikaciji parlamentarnih institucija vidi opširnije u: Nenad Bukvić, “Sabor Narodne Republike Hrvatske: organizacija i djelovanje (1945.-1953.)” (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2017), str. 16-24 (poglavlje “Klasifikacija parlamentarnih institucija u dosadašnjim istraživanjima”).

Jugoslavenskim ustavom iz travnja 1963., nazvanim i "poveljom samoupravljanja", promijenjeno je ime države iz narodne u socijalističku, naglašeno je njezino socijalističko obilježje, te je u sve segmente društva uvedeno samoupravljanje. To je novim republičkim ustavima provedeno i u svim tadašnjim jugoslavenskim republikama, pa tako i Hrvatskoj.⁶ U prvi su plan stavljena »suverena prava radnih ljudi i naroda Jugoslavije koja oni ostvaruju«, između ostaloga i kao predstavnici radnih ljudi u vijećima savezne i republičkih skupština.⁷ To se odrazilo i na organizaciju najviših formalnih političkih institucija vlasti, uključujući saveznu i republičke skupštine, koje su određene »najvišim tijelima vlasti i tijelima društvenog samoupravljanja, u okviru prava i dužnosti« federacije, odnosno republike.⁸

Deklarativni ustavni koncept o skupštinama kao najvišim tijelima društvenog samoupravljanja podrazumijevao je pomak u njihovoj organizaciji i djelovanju od klasičnih zakonodavnih tijela i »tvornica zakona« prema »odgovornim nositeljima politike«. Drugim riječima, »izrastajući u radna samoupravna tijela«, skupštine su trebale postati centri u koje se »stiže čitava društvena praksa i usklađuje politika«.⁹ Ustavom Socijalističke Republike Hrvatske tako je utvrđeno da Sabor može raspravljati te donositi deklaracije i rezolucije »o svim pitanjima od zajedničkog interesa za Republiku [...] u kojima se utvrđuju stavovi o politici u određenoj oblasti i načinu njena ostvarivanja«.¹⁰ Poslovníkom Sabora iz 1965. bilo je predviđeno i održavanje Općeg sabora Hrvatske, tj. zajedničkih sjednica »o pitanjima od općeg interesa za Republiku« svih vijeća Sabora s Glavnim odborom Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske i Republičkim vijećem za Hrvatsku Saveza sindikata Jugoslavije.¹¹ Edvard Kardelj, glavni ideolog i teoretičar Saveza komunista Jugoslavije, autor saveznog ustava i predsjednik Savezne skupštine od 1963. do 1967., takvu je promijenjenu ulogu skupština opisao na sljedeći način:

»Iz društvene uloge koju Ustav određuje Saveznoj skupštini potpuno jasno proizlazi da njen najvažniji zadatak nije u formalnom potvrđivanju ili odbijanju predloga, zakona i drugih akata koje podnose političko izvršni organi. Ako bi naša Skupština imala da se sastaje samo zato da diskutuje ili glasa za ili protiv takvih predloga, njena bi društvena uloga bila veoma mala i ona čak ne bi mnogo doprinela da se poboljša kvalitet predloga. [...] Prava uloga naše Skupštine ne sastoji se samo u tome da prima predloge zakona i da kontroliše političko izvršne i upravne organe, već da bude odgovorni društveni i državni nosilac socijalističke akcije u

⁶ Usp. Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988: Treća knjiga: Socijalistička Jugoslavija 1945-1988* (Beograd: Nolit, 1988), str. 351; Josip Mihaljević, *Komunizam i čovjek: Odnos vlasti i pojedinca u Hrvatskoj (1958.-1972.)* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016), str. 57-58.

⁷ Vidi opširnije: Ustav SFRJ, SL 14/1963., čl. 165-172; Ustav SRH, NN 15/1963, čl. 171-176.

⁸ Ustav SFRJ, SL 14/1963, čl. 163; Ustav SRH, NN 15/1963, Čl. 169.

⁹ Petranović, *Istorija Jugoslavije*, str. 352.

¹⁰ Ustav SRH, NN 15/1963, čl. 169. i 170.

¹¹ Poslovník Sabora SRH, NN 22/1965.

svim oblastima društvene izgradnje i upravljanja stvarima. Kao takva, Savezna skupština – kao i druge skupštine u okvirima svojih nadležnosti i društvenih zadataka – pokretač je društvenih napora za demokratsko rešavanje tekućih problema društvenog života. [...] Težište rada Skupštine nije na tome da kaže svoje “da” ili “ne” na predloge SIV-a, već pre svega na njenom naporu da samostalno i na inicijativu političkih i drugih društvenih organizacija postavlja na dnevni red aktuelna pitanja našeg društvenog života i da formuliše zadatke i načelne smernice za izvršenje i upravne organe u rešavanju tih problema.«¹²

Promijenjenu ulogu Sabora na sličan je način obrazlagao Miloš Žanko na sjednici Predsjedništva Sabora održanoj 29. kolovoza 1963. godine:

»Mi treba da imamo u vidu da ipak od ranijeg Sabora postoji stanovita razlika i po novom Ustavu i da se po novom metodu rada ipak razlikujemo utoliko što treba da razradimo novi stil rada po kojem bi se vidjelo da mi u krajnjoj liniji ne ćemo organizirati svoj rad samo u zakonodavnoj oblasti i u pasivnom očekivanju predmeta koji će biti upućivani od strane Izvršnog vijeća. Sasvim je jasno da ima nekih stvari gdje je inicijativa na Izvršnom vijeću i na republičkim organima, ali isto tako ima izvjesnih stvari koje po logici našeg Ustava, po odredbama Ustava, po koncepciji i ulozi Sabora mi treba da preuzmemo. Ima stvari u pogledu kojih mi moramo stvoriti program, na kojem mi treba da inzistiramo.«¹³

Takvo formalno određenje uloge savezne i republičkih skupština, a tako i Sabora, treba staviti i u kontekst teorije o skupštinskom sustavu, koji predstavlja svojevrsnu antitezu parlamentarnom sustavu vlasti, organiziranom prema načelu njezine diobe.¹⁴ U jugoslavenskoj ustavno-pravnoj teoriji i partijskoj ideologiji svrstavanje savezne i republičkih skupština u tu skupinu predstavničkih političkih sustava prisutno je kroz cijelo komunističko razdoblje. Riječ je o klasifikaciji političkih sustava s obzirom na način organizacije državne vlasti i uspostavljene odnose (ustavno-pravne i u praksi) između tijela državne vlasti. Za određenje političkog sustava kao skupštinskoga ključna su dva načela: jedinstvo državne vlasti sjedinjene u predstavničkom tijelu (skupštini) te vrhovni položaj najvišeg predstavničkog tijela u odnosu na sva ostala državna tijela kojima je povjereno obavljanje određenih funkcija takve jedinstvene vlasti. Pojmovno, određenje takvog političkog sustava kao skupštinskog proizlazi iz termina *skupština* (engl. *Assembly*, fr. *Assemblée*, njem. *Versammlung*), kojim se najčešće označava predstavničko tijelo kao institucija pomoću koje se ostvaruje koncept jedinstva vlasti.¹⁵ S obzirom na (ne)demokratska obilježja državnih poredaka u kojima su primijenjeni, opće je prihvaćena podjela skupštinskih sustava u dvije skupine: skupštinski sustavi u građanskim i skupštinski

¹² Edvard Kardelj, *Neka pitanja skupštinskog i izbornog sistema* (Beograd: Sedma sila, 1967), str. 12-13.

¹³ HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.2.1. Zapisnici sjednica Predsjedništva Sabora 1963.-1965. (kut. 100).

¹⁴ Rangus, “Parlamentarizam,” str. 35.

¹⁵ Slaven Ravlić, ur., *Hrvatska enciklopedija: 9: Pri-Sk* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007), s. v. skupštinski sustav.

sustavi u “socijalističkim demokracijama”.¹⁶ U drugu skupinu svrstavaju se sovjetski, jugoslavenski i politički sustavi drugih europskih “narodnih demokracija” uspostavljenih nakon Drugog svjetskog rata.¹⁷ Smiljko Sokol, koji je u domaćoj ustavno-pravnoj teoriji najcjelovitije definirao svojevrсни opći model skupštinskog sustava, zaključio je kako je komunistička Jugoslavija u cijelom razdoblju postojanja izražavala osnovne karakteristike skupštinskog sustava na način da se on postupno razvijao i mijenjao, od revolucionarnog (od ustroja AVNOJ-a do donošenja Ustava 1946. godine), preko prividnog, do razvijenog skupštinskog sustava. Razvijeni oblik skupštinskog sustava, odnosno njegovu najdosljedniju primjenu, predstavlja politički sustav normiran Ustavom SFRJ iz 1974. godine, koji se ustavno-pravno i u praksi počeo oblikovati po donošenju Ustavnog zakona iz 1953. godine.¹⁸

Nadalje, u »inicijativi političkih i drugih društvenih organizacija« za rad savezne i republičkih skupština, koju navodi Edvard Kardelj, prije svega treba prepoznati stvarnu, rukovodeću ulogu Saveza komunista, koja je u odnosu na ranije ustavne tekstove (ustavi iz 1946./1947., ustavni zakoni iz 1953.) po prvi put dobila i ustavnopravnu potvrdu. Tako se u osnovnim načelima Ustava SRH za Savez komunista Jugoslavije navodi da je »nužnošću historijskog razvitka postao organizirana rukovodeća snaga radničke klase i radnog naroda u izgradnji socijalizma i u ostvarivanju solidarnosti radnih ljudi«. Dalje se navodi da je »u uvjetima socijalističke demokracije i društvenog samoupravljanja, Savez komunista svojim usmjeravajućim idejnim i političkim radom osnovni pokretač političke aktivnosti radi zaštite i daljeg razvitka tekovina socijalističke revolucije i socijalističkih društvenih odnosa«. ¹⁹ Drugim riječima, kako zaključuje Josip Mihaljević, Savezu komunista Jugoslavije/Hrvatske tim je odredbama pripisana »vodeća uloga u društvu i monopol nauštrb društvenih foruma i gospodarskih tijela«. One su ujedno i »pokazatelj komunističke težnje za stvaranjem partijske države«. ²⁰

2. Organizacija Sabora 1963.-1974.

Kako bi se izrazio njegov radni karakter i deklarativna uloga nositelja političkog odlučivanja na svim područjima života, Sabor je u razdoblju 1963.-1974. organiziran kao peterodomno tijelo. To je ujedno najveći broj njegovih domova u

¹⁶ Smiljko Sokol, “O pojmu i tipologiji skupštinske vlade,” *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 26, br. 3 (1976): str. 219.

¹⁷ Rangus, “Parlamentarizam,” str. 21, 34-35; Sokol, “O pojmu i tipologiji skupštinske vlade,” str. 233-235.

¹⁸ Sokol, “O pojmu i tipologiji skupštinske vlade,” str. 235-236. Usp. Arsen Bačić, *Principi podjele i jedinstva vlasti u Jugoslaviji* (Split: Književni krug, 1990), str. 199. Opširnije o toj temi u: Bukvić, “Sabor Narodne Republike Hrvatske,” str. 128-134 (poglavlje “Skupštinski sustav”).

¹⁹ Ustav SRH, NN 15/1963, Osnovna načela, Točka V.

²⁰ Mihaljević, *Komunizam i čovjek*, str. 60-61.

cijelom socijalističkom razdoblju: do 1953. djelovao je kao jednodomno tijelo, od 1953. do 1963. kao dvodomno tijelo, a od 1974. nadalje kao trodomno tijelo. Tih pet domova bili su: Republičko vijeće, Privredno vijeće, Prosvjetno-kulturno vijeće, Socijalno-zdravstveno vijeće i Organizaciono-političko vijeće. Republičko vijeće imalo je 120 zastupnika koje su birali općinske skupštine i građani neposredno. Preostala četiri vijeća imala su po 80 zastupnika koje su birale općinske skupštine iz redova radnika po područjima rada iz nadležnosti svakog od vijeća. Tijekom pripreme ustava bilo je prijedloga da samoupravna vijeća u skupštinama ne budu sastavljena od stalnih zastupnika, nego da općinske skupštine u ta vijeća određuju delegate ovisno o temi koja je na dnevnom redu. Kako objašnjava Dušan Bilandžić, od toga se odustalo da bi se sačuvala tradicija parlamentarizma.²¹ Tu treba naglasiti da su Ustavnim zakonom o provođenju Ustava SRH od 9. travnja 1963. uvedeni izbori za polovicu zastupnika svih vijeća svake dvije godine.²² Sukladno toj odredbi, izbori polovice članova svih vijeća Sabora provedeni su u travnju 1965. i travnju 1967. godine.²³ Ustavnim zakonom o promjenama Ustava SRH od 7. veljače 1969. ponovno je uveden jedinstveni četverogodišnji zastupnički mandat u svim vijećima, s time da ista osoba nije mogla biti birana u isto vijeće više od dva puta uzastopce.²⁴ Treba spomenuti i da je saborskim zastupnicima izabranim za razdoblje 1969.-1973. mandat produžen najduže za godinu dana, odnosno do prve sjednice Sabora izabranog po donošenju novog Ustava SRH 1974. godine.²⁵

Prema Ustavu SRH iz 1963., odlučivanje o poslovima iz formalne nadležnosti Sabora bilo je podijeljeno na više razina: odlučivanje na zajedničkim sjednicama svih vijeća, ravnopravno odlučivanje Republičkog vijeća s jednim od preostala četiri vijeća ili pak samostalno odlučivanje svakog od pet vijeća. Najšire ovlasti imalo je Republičko vijeće. Ravnopravno sa svakim od četiriju "samoupravnih vijeća" donosilo je zakone i druge akte (autentična tumačenja zakona, odluke, zaključci, rezolucije, preporuke, smjernice, društveni planovi, republički budžeti i završni računi) o djelatnostima iz njihove nadležnosti: privreda, financije, komunalni poslovi i urbanizam, republičko društveno planiranje, prosvjeta, znanost, kultura i umjetnost, fizička kultura, zdravstvo i socijalna skrb, radni odnosi, organizacija društveno-političkog sustava. Osim toga, samostalno je biralo i opozivalo

²¹ Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 469.

²² Ustavni zakon o provođenju Ustava SRH, NN 15/1963. Vidi i: Zakon o izboru i opozivu zastupnika u Sabor SRH, NN 16/1963.

²³ Usp. Odluka o raspisivanju izbora zastupnika u Sabor SRH, NN 5/1965.; Odluka o raspisivanju izbora zastupnika za Sabor SRH, NN 7/1967.

²⁴ Ustavni zakon o promjenama Ustava SRH, NN 6/1969.; Usporedi i: Zakon o izboru i opozivu zastupnika u Sabor SRH, NN 6/1969.; Odluka o raspisivanju izbora za zastupnike u Sabor SRH, NN 8/1969. Sastav svih vijeća Sabora prema izborima 1963., 1965., 1967. i 1969. vidi u: Ivo Perić, *Hrvatski državni sabor: 1948.-2000. Treći svezak: 1918.-2000.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2000), str. 291-297, 300-301, 303-304, 306-307.

²⁵ Ustavni zakon o produženju mandata zastupnika Sabora SRH i odbornika općinskih skupština u SRH, NN 5/1973.

zastupnike u Vijeće naroda Savezne skupštine, biralo i razrješavalo predsjednika i članove Izvršnog vijeća Sabora, te imenovalo i razrješavalo republičke sekretare i druge funkcionare, predsjednika i članove Ustavnog suda, Vrhovnog suda Hrvatske i Višeg privrednog suda. Nadalje, samostalno je odlučivalo o amnestiji za kaznena djela utvrđena republičkim zakonima, produženju trajanja mandata članova općinskih skupština, promjenama republičkih granica, naknadama za rad zastupnika u Saboru i drugih republičkih funkcionara, te obavljalo druge poslove iz nadležnosti Sabora koji nisu bili u ravnopravnom ili samostalnom djelokrugu drugih vijeća.²⁶ Na zajedničkim sjednicama svih vijeća biralo se i razrješavalo predsjednika i potpredsjednika Sabora, odlučivalo o produženju mandata zastupnicima, te o temama za koje to zahtijeva njihov "opći politički značaj" ili interes svih vijeća (primjerice donošenje saborskog poslovnika, osnivanje radnih tijela na razini Sabora kao cjeline). Pritom treba naglasiti da Ustav iz 1963. ne predviđa Predsjedništvo Sabora kao njegovo posebno tijelo, nego kao vid koordinacije predsjednika s potpredsjednicima Sabora i predsjednicima svih vijeća. Tek je 33. ustavnim amandmanom iz veljače 1972. godine Predsjedništvo uvedeno kao tijelo Sabora koje obavlja »Ustavom utvrđena prava i dužnosti«, sastavljeno od predsjednika i potpredsjednika Sabora, predsjednika saborskih vijeća, predsjednika Izvršnog vijeća Sabora te predsjednika saborskih odbora i komisija koje Sabor sam odredi.²⁷

Na razini Sabora kao cjeline, odnosno svakog od pet vijeća, ustrojen je veliki broj stalnih radnih tijela (odbora i komisija). U njihovu nadležnost ustavom je stavljeno praćenje provođenja zakona i drugih akata Sabora, predlaganje mjera saborskim vijećima i Izvršnomu vijeću Sabora za njihovo provođenje, kao i izrada raznih izvještaja, zakonskih i drugih prijedloga. Predviđeno je i osnivanje povremenih radnih tijela, te savjetodavnih i drugih stručnih službi potrebnih za nesmetani rad Sabora.²⁸ Kao stalno radno tijelo Sabora u Ustavu SRH iz 1963. izrijekom je navedena samo Komisija za izbor i imenovanja. Sastavljena od zastupnika svih vijeća i određenog broja članova delegiranih od strane Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, »raspravljala je o pitanjima izbora, imenovanja i razrješavanja, kao i općim pitanjima kadrovske politike«. ²⁹ Imena, djelokrug, sastav i način rada svih drugih stalnih i povremenih radnih tijela detaljnije su utvrđivani internim aktima Sabora: poslovnica, odlukama o poslovnom redu ili pak posebnim odlukama o osnivanju pojedinačnih radnih tijela.

²⁶ Vidi opširnije: Ustav NRH, NN 15/1963, čl. 177-184.

²⁷ Ustavni amandmani I. do XXXVI., NN 9/1972.

²⁸ Ustav SRH, NN 15/1963, čl. 206-210.

²⁹ Ustav SRH, NN 15/1963, čl. 211.

2.1. Radna tijela Sabora

Uz Komisiju za izbor i imenovanja, kao stalno radno tijelo Sabora osnovan je 27. lipnja 1963. godine Odbor za društveni nadzor. Obavljao je nadzor nad raspolaganjem društvenim sredstvima i raspodjelom dohotka, te poslovanja općenito »radi osiguranja javnosti i društvene odgovornosti u radu državnih organa, organa društvenog samoupravljanja i organizacija koje obavljaju poslove od javnog interesa«. ³⁰ Privremena radna tijela ustrojena te godine bile su Komisija za usklađivanje postojećih propisa s Ustavom, Komisija za pripremu Poslovnika Sabora i Komisija za dodjelu spomen-povelja. ³¹

Poslovníkom Sabora usvojenim na zajedničkoj sjednici svih vijeća 13. svibnja 1965., uz postojeće dvije (odbor za društveni nadzor preimenovan je u komisiju za društveni nadzor), ustrojene su još tri stalne komisije: za predstavke i pritužbe, administrativna te zakonodavno-pravna. ³² Posebnom odlukom od 28. listopada 1965. osnovana je Komisija za pitanja razvoja nedovoljno razvijenih područja u Hrvatskoj. ³³ Na sjednici Predsjedništva Sabora održanoj 15. veljače 1966. donesena je odluka o formiranju radne grupe koja je trebala proučiti organizaciju i djelovanje kotara. ³⁴ Kasnije te godine najprije je 1. travnja osnovana Komisija za statute visokoškolskih ustanova, a zatim 24. lipnja Komisija za pitanja zdravstvenog osiguranja radnika. ³⁵

Krajem ožujka 1967. osnovana je Komisija za sistem financiranja odgoja i obrazovanja, a u listopadu te godine ustrojena je Komisija Sabora za praćenje i izučavanje problema boraca narodnooslobodilačkog rata i ratnih vojnih invalida. Primarno je trebala analizirati njihov materijalni položaj, zdravstvenu zaštitu, odgoj i obrazovanje te stambenu problematiku. ³⁶ Odlukom od 28. prosinca 1967. osnovan je Odbor za pitanja vanjske politike i odnosa s inozemstvom »radi sudjelovanja SRH u poslovima vanjske politike SFRJ, razvijanja ekonomskih, kulturnih i drugih odnosa i veza sa stranim zemljama, kao i radi razmatranja pitanja koja se odnose

³⁰ Odluka o osnivanju Odbora za društveni nadzor i Komisije za izbor i imenovanja, NN 30/1963.

³¹ HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.3. Radna tijela Sabora SRH 1963.-1965. (kut. 101-118); Odluka o poslovnom redu Sabora SRH, NN 30/1963.; Odluka o osnivanju Komisije za usklađivanje postojećih propisa s Ustavom, NN 30/1963.

³² Poslovnik Sabora SRH, NN 22/1965.

³³ Odluka o osnivanju Komisije za pitanja razvoja nedovoljno razvijenih područja, NN 47/1965.

³⁴ Vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.3.9. Radna grupa za proučavanje problematike, uloge i funkcioniranja kotara, 1966.-1967. (kut. 164).

³⁵ Odluka o osnivanju Komisije za statute visokoškolskih ustanova, NN 14/1966. i Odluka o osnivanju Komisije za pitanja zdravstvenog osiguranja radnika, 25/1966. O radnim tijelima Sabora u razdoblju 1965.-1967. vidi i: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.3. Radna tijela Sabora SRH 1965.-1967. (kut. 142-164).

³⁶ Odluka o osnivanju Komisije za sistem financiranja odgoja i obrazovanja, NN 15/1967. i Odluka o osnivanju Komisije Sabora za praćenje i izučavanje problema boraca narodnooslobodilačkog rata i ratnih vojnih invalida, NN 46/1967.

na iseljeništvo i privremeno zaposlene radnike u inozemstvu«. ³⁷ U veljači 1968. ustrojena je Komisija za izučavanje materijalnog položaja i sistema financiranja općina, a u ožujku te godine Komisija Sabora za ustavna pitanja, sastavljena od 37 članova (predsjednik i 18 članova iz reda zastupnika Sabora, 18 iz reda javnih i stručnih radnika). ³⁸

Prethodno opisani odbori i komisije nastavili su djelovati i prema odluci Sabora od 8. svibnja 1969. godine. Tog dana formirana je i posebna komisija zadužena za pripremu prijedloga novog Poslovnika Sabora. ³⁹ Početkom siječnja 1970. kao novo radno tijelo osnovana je Komisija za pitanja narodnosti. ⁴⁰ Nadalje, početkom veljače te godine osnovana je privremena Komisija za dogradnju sistema mirovinskog i invalidskog osiguranja, a u svibnju Komisija za praćenje i proučavanje društvenog položaja žene i porodice kao stalno radno tijelo. ⁴¹ Ta su radna tijela potvrđena i novim Poslovníkom Sabora od 17. srpnja 1970. godine. ⁴² Nastavila su djelovati sve do kraja tog mandata Sabora u travnju 1974., s time da je Komisija za pitanja narodnosti od svibnja 1972. djelovala kao Odbor za međunacionalne odnose. ⁴³ U razdoblju od kraja 1969. do sredine 1971. djelovale su i četiri posebne komisije za reviziju zakona iz područja socijalne politike; prosvjete, znanosti i kulture; kreditno-monetarnog i bankarskog sustava te imovinskog osiguranja; pravosuđa. U lipnju 1970. godine formiran je privremeni Odbor za podizanje spomenika Vladimiru Nazoru, a u veljači 1973. godine Odbor za podizanje spomenika Augustu Cesarcu. ⁴⁴

2.2. Radna tijela Republičkog vijeća

Odlukom od 27. lipnja 1963. godine ustrojeno je devet stalnih radnih tijela Republičkog vijeća: sedam odbora i dvije komisije. To su bili odbori za: društveni plan i financije; proizvodne privredne djelatnosti; prosvjetu, nauku i kulturu;

³⁷ Odluka o osnivanju Odbora za pitanja vanjske politike i odnosa s inozemstvom, NN 3/1968.

³⁸ Odluka o osnivanju Komisije za izučavanje materijalnog položaja i sistema financiranja općina, NN 9/1968. i Odluka o osnivanju Komisije Sabora za ustavna pitanja, NN 9/1968. O radnim tijelima Sabora u razdoblju 1967.-1969. vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 10.4. Radna tijela Sabora SRH 1967.-1969. (kut. 216-236).

³⁹ Odluka o odborima Sabora i o sastavu odbora i komisija Sabora, NN 23/1969.

⁴⁰ Odluka o osnivanju Komisije Sabora za pitanja narodnosti, NN 1/1970.

⁴¹ Odluka o osnivanju Komisije Sabora za dogradnju sistema mirovinskog i invalidskog osiguranja, NN 5/1970. i Odluka o osnivanju Komisije Sabora za praćenje i proučavanje društvenog položaja žene i porodice, 23/1970.

⁴² Poslovnik Sabora SRH, NN 36/1970.

⁴³ Odluka o organizaciji i radu Odbora za međunacionalne odnose, NN 20/1972.

⁴⁴ Odluka o osnivanju i sastavu Odbora za podizanje spomenika Vladimiru Nazoru, NN 28/1970. i Odluka o osnivanju i sastavu Odbora za podizanje spomenika Augustu Cesarcu, NN 7/1973. O radnim tijelima Sabora u razdoblju 1969.-1974. vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.5. Radna tijela Sabora SRH 1969.-1974. (kut. 366-454).

zdravstvenu i socijalnu politiku; republički budžet i fondove; unutrašnju politiku; robni promet, usluge i turizam. Dvije stalne komisije bile su administrativna te za predstavke i pritužbe.⁴⁵ Na samom početku saziva sastao se i Verifikacioni odbor, koji je provjerio zastupnička uvjerenja i druge izborne spise, a formirana je i Komisija za pripremu Poslovnika Republičkog vijeća. Zasebnim odlukama od 28. siječnja 1964. ustrojene su Zakonodavno-pravna komisija kao stalno tijelo i Komisija za stručno obrazovanje kao privremeno tijelo.⁴⁶

Poslovníkom Republičkog vijeća od 13. svibnja 1965. ustrojeno je osam stalnih radnih tijela: sedam odbora i jedna komisija. U usporedbi s odlukom iz 1963., Odbor za unutarnju politiku preimenovan je u Odbor za organizaciono-politička pitanja. Kao novo radno tijelo ustrojena je Mandatno-imunitetska komisija. Zakonodavno-pravna, administrativna i komisija za predstavke i pritužbe, umjesto unutar Republičkog vijeća, ustrojene su kao radna tijela na razini Sabora.⁴⁷ Odlukom od 28. listopada 1965. osnovana je Komisija za pitanja zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika.⁴⁸ Izmjenama Poslovnika od 10. travnja 1967. iz djelokruga Odbora za robni promet, usluge i turizam izdvojeni su poslovi stambene i komunalne djelatnosti, prometa i pomorstva, za čije je praćenje kao novo radno tijelo ustrojen Odbor za saobraćaj i stambeno-komunalnu djelatnost. Sukladno tomu, dotadašnje ime tog radnog tijela izmijenjeno je u Odbor za robni promet i turizam.⁴⁹ Na sjednici održanoj 7. srpnja te godine Republičko vijeće donijelo je odluku da se kao stalno radno tijelo osnuje Komisija za nadzor rada službe državne sigurnosti zadužena da »sa stanovišta sprovođenja politike zaštite ustavnog poretka koju je utvrdila savezna skupština i Sabor, prati i razmatra stanje, rad i probleme Službe državne sigurnosti, način izvršavanja prava i dužnosti službe, rezultate rada, te osiguranje i korištenje sredstava potrebnih za njen rad«. ⁵⁰ Treba naglasiti da u gradivu radnih tijela Republičkog vijeća iz tog razdoblja nisam pronašao dokumentaciju te Komisije.⁵¹ Na sjednici 19. ožujka 1968. donijeta je odluka o osnivanju Komisije za financiranje socijalne zaštite.⁵²

⁴⁵ Odluka o stalnim odborima i komisijama Republičkog vijeća Sabora SRH, NN 20/1963.

⁴⁶ Odluka o osnivanju Zakonodavno-pravne komisije Republičkog vijeća i Odluka o osnivanju Komisije za stručno obrazovanje, NN 5/1964.; O radnim tijelima Republičkog vijeća u tom razdoblju vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.5.3. Radna tijela Republičkog vijeća 1963.-1965. (kut. 124-126).

⁴⁷ Poslovník Republičkog vijeća Sabora SRH, NN 36/1965.

⁴⁸ Odluka o osnivanju Komisije za pitanja zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika, NN 47/1965. Usp. HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.5.3. Radna tijela Republičkog vijeća 1965.-1967. (kut. 176-187).

⁴⁹ Odluka o izmjeni i dopuni Poslovnika Republičkog vijeća Sabora SRH, NN 23/1967.

⁵⁰ Odluka o osnivanju i djelokrugu Komisije za nadzor rada službe državne sigurnosti, NN 30/1967.

⁵¹ Vidi: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 10.5.3. Radna tijela Republičkog vijeća 1967.-1969. (kut. 262-306).

⁵² Odluka o osnivanju Komisije za financiranje socijalne zaštite, NN 12/1968.

Izmjenama Poslovnika Republičkog vijeća od 8. svibnja 1969. ustrojeno je jedanaest stalnih radnih tijela: jedna komisija i deset odbora. Radna tijela iz ranijeg razdoblja su zadržana, ali im je donekle izmijenjen djelokrug te prema tome usklađena i imena. Poslovi dotadašnjeg Odbora za proizvodne privredne djelatnosti podijeljeni su između tri odbora: za privredu, za agrarnu politiku, za saobraćaj i veze. Ujedno, Odbor za privredu preuzeo je poslove robnog prometa, koji su do tada bili zajedno s turizmom. U djelokrug dvaju radnih tijela razdvojeno je praćenje cestovnog, željezničkog, pomorskog, zračnog i poštanskog prometa te prostorno uređenja i stambeno-komunalne djelatnosti. Prema tome, uz Mandatno-imunitetsku komisiju, odbori su bili za: društveni plan i financije; privredu; agrarnu politiku; turizam; saobraćaj i veze; prostorno uređenje i stambeno-komunalnu politiku; prosvjetu, nauku i kulturu; zdravstvenu i socijalnu politiku; republički budžet i fondove; organizaciono-politička pitanja.⁵³ Takav ustroj zadržan je do kraja mandata 1974. godine.⁵⁴

2.3. Radna tijela četiriju "samoupravnih vijeća"

Kao stalna radna tijela Privrednog vijeća od 1963. godine djelovali su Odbor za opće-privredna pitanja, Odbor za društveni plan i Mandatno-imunitetska komisija.⁵⁵ Kao i kod Republičkog vijeća, na samom početku saziva sastao se Verifikacioni odbor, a formirana je i Komisija za pripremu Poslovnika Privrednog vijeća. Na sjednici održanoj 13. prosinca te godine, kao privremena tijela osnovane su dvije komisije: za stručno obrazovanje i za naučno-istraživački rad.⁵⁶ Poslovníkom Privrednog vijeća od 13. svibnja 1965. godine Odboru za društveni plan proširen je djelokrug i prema tome promijenjeno ime u Odbor za društveni plan i financije.⁵⁷ Tijekom 1966. godine djelovala je i Komisija za razmatranje problema samoupravljanja u organizacijama iz djelokruga tog vijeća.⁵⁸ U rujnu 1967. formirana je kao privremeno radno tijelo Komisija za razmatranje problema proizvodnje i prometa tekstilne industrije, a u listopadu 1968. godine Komisija za razmatranje problematike poljoprivrede.⁵⁹ Broj stalnih radnih tijela povećan je izmjenama Po-

⁵³ Odluka o izmjeni i dopuni Poslovnika Republičkog vijeća Sabora SRH, NN 25/1969.

⁵⁴ Vidi: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.7.3. Radna tijela Republičkog vijeća 1969.-1974. (kut. 543-612).

⁵⁵ Odluka o stalnim odborima Privrednog vijeća od 27. lipnja 1963., NN 30/1963.; Odluka o izmjeni odluke o stalnim odborima Privrednog vijeća Sabora SRH od 28. prosinca 1963., NN 1/1964.

⁵⁶ Odluka o osnivanju Komisije za stručno obrazovanje Privrednog vijeća i Odluka o osnivanju Komisije za naučno-istraživački rad, NN 1/1964. O radnim tijelima Privrednog vijeća u tom razdoblju vidi: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.6.3. Radna tijela Privrednog vijeća 1963.-1965. (kut. 128).

⁵⁷ Poslovník Privrednog vijeća Sabora SRH, NN 36/1965.

⁵⁸ Vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.6.3. Radna tijela Privrednog vijeća 1965.-1967. (kut. 190).

⁵⁹ Vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 10.6.3. Radna tijela Privrednog vijeća 1967.-1969. (kut. 308).

slovnika od 8. svibnja 1969. na sedam. Uz Mandatno-imunitetsku komisiju, bilo je šest odbora za: društveni plan i društveno-ekonomske odnose; industriju, građevinarstvo i zanatstvo; poljoprivredu i šumarstvo; pomorstvo; saobraćaj i veze; robni promet, ugostiteljstvo i turizam.⁶⁰

U okviru djelokruga Prosvjetno-kulturnog vijeća, kao privremeno radno tijelo najprije je 27. lipnja 1963. osnovana Komisija za stručno školstvo, a zatim 23. prosinca te godine i Komisija za razmatranje organizacije prosvjetno-pedagoške službe.⁶¹ Početkom mandata sastao se i Verifikacioni odbor, a formirana je i Komisija za pripremu Poslovnika tog vijeća. Te godine ustrojene su i Komisija za društveno samoupravljanje u školstvu, Komisija za društveno samoupravljanje u kulturno-umjetničkim i naučnim ustanovama te Komisija za društveni plan i budžet. Na sjednici održanoj 15. siječnja 1965. ustrojena je Komisija za kinematografiju, a krajem ožujka te godine svoje prve sjednice održale su Mandatno-imunitetska komisija i Komisija za sistem financiranja kulturno-umjetničkih i naučnih ustanova.⁶² Poslovníkom Prosvjetno-kulturnog vijeća od 13. svibnja 1965. ustrojena su četiri stalna radna tijela. Uz Mandatno-imunitetsku komisiju, to su bili odbori za školstvo, za kulturu te za fizičku kulturu.⁶³ Na sjednici održanoj 22. veljače 1966. donesena je odluka o osnivanju Komisije za naučni rad.⁶⁴ Od rujna do prosinca te godine, tri je sjednice održala i Komisija za sistem financiranja školstva.⁶⁵ U sazivu 1969.-1974. kao stalna radna tijela tog vijeća djelovala su četiri odbora: za visoko školstvo i naučni rad, za prosvjetu, za kulturu, za fizičku kulturu. Iako se u odluci od 8. srpnja 1969. kao stalna radna tijela navode i Mandatno-imunitetska i Komisija za poslovnik, nisam pronašao zapisnike sjednica ili druge njihove dokumente iz tog razdoblja.⁶⁶

U lipnju 1963. dvije je sjednice održao i Verifikacioni odbor Socijalno-zdravstvenog vijeća. Tada je formirana i Komisija za pripremu poslovnika, koja je održala dvije sjednice (26. lipnja 1963. i 27. listopada 1964.). Od listopada 1963. do veljače 1965. više je sjednica održala i Komisija za društveni plan 1964. godine i sedmogodišnji plan. Tijekom 1964. i prvih mjeseci 1965. djelovalo je još deset

⁶⁰ Odluka o izmjeni i dopuni Poslovnika Privrednog vijeća Sabora SRH, NN 26/1969.; Vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.8.3. Radna tijela Privrednog vijeća 1969.-1974. (kut. 659-661).

⁶¹ Odluka o osnivanju Komisije za stručno školstvo, NN 30/1963. i Odluka o osnivanju Komisije za razmatranje organizacije prosvjetno-pedagoške službe, 56/1963.

⁶² Odluka o osnivanju Komisije za kinematografiju Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora SRH, NN 3/1965. Usporedi: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.7.3. Radna tijela Prosvjetno-kulturnog vijeća 1963.-1965. (kut. 129).

⁶³ Poslovník Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora SRH, NN 37/1965.

⁶⁴ Odluka o osnivanju Komisije za naučni rad, NN 8/1966.

⁶⁵ Vidi opširnije: HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.7.3. Radna tijela Prosvjetno-kulturnog vijeća 1965.-1967. (kut. 193), 10.7.3. Radna tijela Prosvjetno-kulturnog vijeća 1967.-1969. (kut. 312).

⁶⁶ Odluka o osnivanju stalnih odbora i komisija Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora, NN 32/1969.; Vidi opširnije: 11.9.3. Radna tijela Prosvjetno-kulturnog vijeća 1969.-1974. (kut. 692-693).

radnih tijela tog vijeća. To su bile komisije za: društveno upravljanje i statute u zdravstvenim i socijalnim ustanovama; financiranje socijalne zaštite; socijalno-zdravstvenu zaštitu majke i djece; kadrovska pitanja u zdravstvu i socijalnoj zaštiti; rehabilitaciju invalida; zaštitu zdravlja; bivše borce i ratne invalide; financiranje zdravstva i zdravstvenog osiguranja; tuberkulozu; socijalno osiguranje.⁶⁷ Poslovnikom Socijalno-zdravstvenog vijeća od 13. svibnja 1965., uz Mandatno-imunitetsku komisiju ustrojeno je šest stalnih odbora: za zdravstvenu zaštitu i zdravstvenu službu; za socijalnu zaštitu i socijalnu službu; za socijalno i zdravstveno osiguranje i rad; za socijalno-zdravstvenu zaštitu djece i mladih; za samoupravljanje i društveno-ekonomske odnose u radnim organizacijama iz djelokruga rada Vijeća; za kompleksnu rehabilitaciju invalidnih osoba.⁶⁸ Posebnom odlukom formirana je privremena Komisija za praćenje primjene Poslovnika tog vijeća. Održala je dvije sjednice, 14. svibnja i 24. lipnja 1965. godine.⁶⁹ Tijekom saziva 1969.-1974., uz Mandatno-imunitetsku komisiju djelovala su tri odbora: za zdravstvenu zaštitu; za socijalnu zaštitu; za zdravstveno i socijalno osiguranje i rad.⁷⁰

Kao i sva ostala vijeća, Organizaciono-političko vijeće također je u lipnju 1963. oformilo Verifikacioni odbor, Komisiju za pripremu poslovnika, Mandatno-imunitetsku komisiju i Komisiju za pripremu materijala za narednu sjednicu. Kao privremeno radno tijelo 27. lipnja te godine osnovana je Komisija za statute općina i kotara.⁷¹ U razdoblju 1963.-1965. djelovalo je još pet komisija: za upravu, za budžetski sustav, za društveno upravljanje, za pravosuđe i probleme društvene obrane i za prava građana.⁷² Poslovnikom tog vijeća od 13. svibnja 1965. kao stalna radna tijela ustrojeni su Mandatno-imunitetska komisija i šest odbora: za politički sustav, za komunalni sustav, za društveno-ekonomski i budžetski sustav, za upravu, za pravosuđe i društvenu obranu te za samoupravljanje u radnim organizacijama.⁷³ Kao privremena radna tijela u 1966. godini djelovale su Komisija za razmatranje prednacrta Društvenog plana SRH u razdoblju 1966.-1970. te Komisija za razmatranje problema financiranja društveno-političkih zajednica.⁷⁴ Posebnom odlukom

⁶⁷ Odluka o poslovnom redu Socijalno-zdravstvenog vijeća Sabora SRH, NN 30/1963.; HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.8.3. Radna tijela Socijalno-zdravstvenog vijeća 1963.-1965. (kut. 130-131).

⁶⁸ Poslovnik Socijalno-zdravstvenog vijeća Sabora SRH, NN 37/1965.

⁶⁹ HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.8.3. Radna tijela Socijalno-zdravstvenog vijeća 1965.-1967. (kut. 195-196).

⁷⁰ Odluka o osnivanju, sastavu i djelokrugu stalnih odbora i komisija Socijalno-zdravstvenog vijeća Sabora, NN 26/1969.; HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.10.3. Radna tijela Socijalno-zdravstvenog vijeća 1969.-1974. (kut. 720-721).

⁷¹ Odluka o osnivanju Komisije za statute općina i kotara, NN 30/1963.

⁷² HR-HDA-1081. Sabor SRH, 8.9.3. Radna tijela Organizaciono-političkog vijeća 1963.-1965. (kut. 133).

⁷³ Poslovnik Organizaciono-političkog vijeća Sabora SRH, NN 29/1965.

⁷⁴ HR-HDA-1081. Sabor SRH, 9.9.4. Radna tijela Organizaciono-političkog vijeća 1965.-1967. (kut. 201-207).

od 22. veljače 1968. ustrojena je Komisija za mjesne zajednice.⁷⁵ Daljnja organizacija tog vijeća, koja se zadržala do 1974. godine, utvrđena je odlukom od 19. lipnja 1969. godine. Odluka je predviđala devet stalnih radnih tijela: četiri odbora i pet komisija. Odbori su bili za: komunalni sustav; društveno-ekonomski i budžetski sustav; upravu; pravosuđe i društvenu obranu. Komisije su bile: za mjesne zajednice; za narodnu obranu, mandatno-imunitetska; za praćenje primjene Poslovnika Vijeća; za radne organizacije koje obavljaju djelatnost od posebnog društvenog interesa. Za tri posljednje navedene, u gradivu radnih tijela Organizaciono-političkog vijeća nisam pronašao zapisnike sjednica ili druge njihove dokumente iz tog razdoblja.⁷⁶

Osim opisanog, osnivanje su i zajedničke komisije pojedinih vijeća Sabora i Izvršnog vijeća Sabora. Tako je primjerice kao zajedničko radno tijelo Republičkog vijeća, Organizaciono-političkog vijeća i Izvršnog vijeća Sabora u veljači 1965. godine osnovana Komisija za pitanja uprave.⁷⁷ Održavane su i zajedničke sjednice pojedinih radnih tijela jednog ili više vijeća Sabora.

3. Zaključak

Ukratko se može reći da je glavno obilježje organizacije Sabora u razdoblju od 1963. do 1974. godine složena struktura, odnosno velik broj radnih tijela na svim razinama. Gledajući ukupno cijelo razdoblje, uz Predsjedništvo Sabora i pet vijeća, bilo je ustrojeno čak 110 različitih stalnih ili povremenih radnih tijela. Od tog broja, zajedničkih radnih tijela na razini Sabora bilo je 27, Republičko vijeće imalo je 20, Privredno vijeće 14, Prosvjetno-kulturno vijeće 15, Socijalno-zdravstveno vijeće 18, a Organizaciono-političko vijeće 16 stalnih ili povremenih radnih tijela. Time se nastojalo naglasiti radni karakter Sabora kao i uključenost u donošenje odluka o svim područjima života u Hrvatskoj. Takvo usmjerenje ilustriraju i podatci o ukupnom broju održanih sjednica. U analiziranom razdoblju održano ih je 3.960, odnosno prosječno 360 godišnje. Usporedbe radi, u razdoblju 1947.-1953., u kojem je djelovao kao jednodomno tijelo, Sabor i njegova radna tijela održali su ukupno 220 sjednica (oko 30 njih godišnje), a u razdoblju 1953.-1963., u kojem je bio dvodomno tijelo, ukupno 1.224 sjednice, odnosno oko 120 njih godišnje. Detaljniji podatci o broju sjednica u analiziranom razdoblju navedeni su u priloženoj tabeli. Osim toga, tabela sadržava sistematizirani pregled svih radnih

⁷⁵ Odluka o osnivanju Komisije Organizaciono-političkog vijeća Sabora za mjesne zajednice, NN 14/1968.; HR-HDA-1081. Sabor SRH, 10.9.3. Radna tijela Organizaciono-političkog vijeća 1967.-1969. (kut. 326-332).

⁷⁶ Odluka o osnivanju, djelokrugu i sastavu stalnih odbora i komisija Organizaciono-političkog vijeća Sabora, NN 30/1969; HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.11.3. Radna tijela Organizaciono-političkog vijeća 1969.-1974. (kut. 764-768).

⁷⁷ Odluka o osnivanju Komisije za pitanja uprave, NN 7/1965.

tijela opisanih ranije u članku, ilustrirajući ujedno dinamičnost promjena u njihovom osnivanju i ukidanju.

Uvodno je opisano kako pojedini autori parlamentarne institucije u komunističkim državama opisuju metaforom *rubber stamp legislatures*, u smislu institucija s malom stvarnom snagom u praksi koje određenim automatizmom samo stavljaju pečat na zakonske prijedloge svojih vlada, odnosno komunističkih partija kao stvarnih nositelja političke moći. Kao iznimka u tom pravilu, u pojedinim se istraživanjima navode poljski Sejm i jugoslavenska Savezna skupština u okvirima političkog sustava normiranog Ustavom iz 1974. godine.⁷⁸ To otvara zasebno istraživačko pitanje o tome vrijedi li i za djelovanje Sabora u razdoblju 1963.-1974. ocjena o "paradoksalnoj instituciji" ili ono predstavlja određeni izuzetak. Drugim riječima, potrebno je detaljnije istražiti odnos između njegova formalnog (*de iure*) i stvarnog (*de facto*) položaja u tadašnjem političkom sustavu vlasti, te utvrditi je li, na koji način i u kojoj mjeri taj položaj bio oslabljen u odnosu na druga državna politička tijela (ponajprije Izvršno vijeće Sabora), odnosno instrumentaliziran od strane središnjih tijela Saveza komunista Jugoslavije/Hrvatske. Iako tema i opseg ovoga članka ne dopuštaju opširniju analizu tog pitanja, treba reći da se kratke zaključke o tome može pronaći u domaćoj literaturi. Tako odlučivanje o ostavci predsjednika Izvršnog vijeća Sabora Dragutina Haramije i drugih sudionika Hrvatskoga proljeća u prosincu 1971. godine Ivo Perić navodi kao primjer situacije u kojoj se Sabor ponašao kao partijsko tijelo, a ne kao predstavništvo građana.⁷⁹ Kao primjer transmissijskog djelovanja Sabora u tom razdoblju, istu situaciju navodi i Josip Mihaljević.⁸⁰ Utemeljenost takvih zaključaka potvrđuje izlaganje predsjednika Sabora Jakova Blaževića na zajedničkoj sjednici Predsjedništva Sabora i Izvršnog vijeća Sabora održanoj 22. prosinca 1971. godine. U vezi s provođenjem odluka s 21. sjednice Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije i 23. sjednice Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske, Blažević je naglašavao kako »trebaju stvari gledati kao komunisti, a ne da komunističku svijest zamijeni institucionalizirana svijest funkcionera u društvenoj nadogradnji, u koju su došli po rasporedu kadrova i svojih revolucionarnih snaga.«⁸¹

⁷⁸ Daniel Nelson, "Communist Legislatures and Communist Politics," u *Communist Legislatures in Comparative Perspective*, ur. Daniel Nelson i Stephen White (London: The Macmillan Press, 1982), str. 5.

⁷⁹ Perić, *Hrvatski državni sabor*, str. 310-311.

⁸⁰ Mihaljević, *Komunizam i čovjek*, str. 84. Usp. Dragutin Lalović, "Prijelomno desetljeće (1962-1972) – od krize stabilnosti do stabilizacije krize," *Politička misao* 49, br. 3 (2012): str. 11-34.

⁸¹ HR-HDA-1081. Sabor SRH, 11.4.1. Zapisnici i materijali za sjednice Predsjedništva Sabora 1970.-1974. (kut. 362).

Tabela: Broj sjednica ustrojbenih jedinica Sabora u razdoblju 1963.-1974.⁸²

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Predsjedništvo Sabora	43	49	16	48	156
Radna tijela Sabora					
Komisija za pri- premu poslovnika Sabora	7	/	/	1	8
Komisija za izbor i imenovanja	17	25	25	52	119
Odbor za društveni nadzor / Komisija za društveni nadzor	16	12	11	37	76
Komisija za usklađivanje postojećih propisa s Ustavom	25	/	/	/	25
Komisija za dodjelu spomen-povelja	np	/	/	/	np
Komisija za pred- stavke i pritužbe	/	9	np	21	30
Zakonodavno-prav- na komisija	/	30	31	81	142
Administrativna komisija	/	26	38	45	109
Komisija za statute visokoškolskih ustanova	/	8	4	np	12
Komisija za pitanja zdravstvenog osigu- ranja radnika	/	4	7	/	11

⁸² Podatci su dobiveni uvidom u zapisnike sjednica iz tog razdoblja sačuvane u arhivskom fondu HR-HDA-1081. Sabor SRH 1945.-1982. Kosa crta označava da u tom mandatnom razdoblju radno tijelo nije djelovalo. Oznaka *np* ("nema podatka") znači da je u određenom mandatnom razdoblju radno tijelo bilo ustrojeno, ali da nema podataka o održanim sjednicama, iako bi se po sačuvanim predmetima tih radnih tijela moglo pretpostaviti da ih je bilo. Vidi također: Nenad Bukvić, *Sabor Socijalističke Republike Hrvatske 1945-1982: Sumarni inventar* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012) str. 50-180.

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za pitanja razvoja nedovoljno razvijenih područja u SRH	/	1	/	/	1
Komisija za praćenje i izučavanje problema boraca narodno-oslobodilačkog rata i ratnih vojnih invalida	/	/	6	26	32
Odbor za pitanja vanjske politike i odnosa s inozemstvom	/	/	/	40	40
Komisija za pitanja narodnosti / Odbor za među-nacionalne odnose	/	/	/	12	12
Odbor za razvoj i primjenu nauke	/	/	/	15	15
Komisija za dogradnju sistema mirovinskog i invalidskog osiguranja	/	/	/	np	np
Komisija za praćenje i proučavanje društvenog položaja žene i porodice	/	/	/	np	np
Komisija za reviziju zakona iz oblasti kreditno-monetarnog i bankarskog sistema, te imovinskog osiguranja	/	/	/	5	5
Komisija za reviziju zakona iz oblasti prosvjete, nauke i kulture	/	/	/	1	1

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za reviziju zakona iz oblasti socijalne politike	/	/	/	4	4
Komisija za reviziju zakona iz oblasti pravosudnog sistema	/	/	/	4	4
Odbor za podizanje spomenika Vladimiru Nazoru	/	/	/	2	2
Odbor za podizanje spomenika Augustu Cesarcu	/	/	/	2	2
Zajedničke sjednice svih vijeća Sabora	1	2	np	9	12
Republičko vijeće					
Sjednice Republičkog vijeća	23	26	21	72	142
Verifikacioni odbor	1	/	/	/	1
Mandatno-imunitetska komisija	/	np	np	np	np
Zakonodavno-pravna komisija	18	/	/	/	18
Komisija za pripremu Poslovnika Republičkog vijeća	2	/	/	/	2
Odbor za društveni plan i financije	16	26	20	77	139
Odbor za proizvodne privredne djelatnosti / Odbor za privredu	27	34	24	58	143
Odbor za agrarnu politiku	/	/	/	67	67

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Odbor za robni promet, usluge i turizam / Odbor za robni promet, saobraćaj i turizam / Odbor za turizam i robni promet / Odbor za turizam	18	37	24	56	135
Odbor za prosvjetu, nauku i kulturu	20	24	23	71	138
Odbor za zdravstvenu i socijalnu politiku	18	27	29	80	154
Odbor za republički budžet i fondove	18	24	27	93	162
Odbor za unutrašnju politiku / Odbor za organizaciono-politička pitanja	16	39	51	81	187
Komisija za predstavke i pritužbe	3	/	/	/	3
Administrativna komisija	18	/	/	/	18
Komisija za stručno obrazovanje	8	/	/	/	8
Komisija za pitanja zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika	/	7	/	/	7
Odbor za saobraćaj i stambeno-komunalnu djelatnost	/	/	24	/	24
Odbor za saobraćaj i veze	/	/	/	62	62
Odbor za prostorno uređenje i stambeno-komunalnu politiku	/	/	/	54	54

Ustrojbeno jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za financiranje socijalne zaštite	/	/	7	/	7
Zajedničke sjednice radnih tijela Republičkog vijeća	7	7	14	/	28
Privredno vijeće					
Sjednice Privrednog vijeća	21	23	20	68	132
Verifikacioni odbor	1	/	/	/	1
Komisija za pripremu Poslovnika Privrednog vijeća	4	/	/	np	4
Mandatno-imunitetska komisija	4	2	2	np	8
Odbor za opće-privredna pitanja	11	11	17	/	39
Odbor za društveni plan / Odbor za društveni plan i financije / Odbor za društveni plan i društveno-ekonomske odnose	15	17	19	66	117
Komisija za naučno-istraživački rad	1	/	/	/	1
Komisija za stručno obrazovanje	3	/	/	/	3
Komisija za razmatranje problema samoupravljanja	/	3	/	/	3
Komisija za razmatranje problema proizvodnje i prometa tekstilne industrije		/	1	/	1

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za razmatranje problematike poljoprivrede / Odbor za poljoprivredu i šumarstvo	/	/	1	np	1
Odbor za industriju, građevinarstvo i zanatstvo	/	/	/	49	49
Odbor za pomorstvo	/	/	/	np	
Odbor za saobraćaj i veze	/	/	/	np	
Odbor za robni promet, ugostiteljstvo i turizam	/	/	/	1	1
Prosvjetno kulturno vijeće					
Sjednice Prosvjetno-kulturnog vijeća	16	15	18	44	93
Verifikacioni odbor	1	/	/	/	1
Komisija za pripremu Poslovnika Prosvjetno-kulturnog vijeća	3	/	/	/	3
Komisija za razmatranje organizacije prosvjetno-pedagoške službe	1	/	/	/	1
Mandatno-imunitetska komisija	1	1	3	/	5
Komisija za stručno školstvo	1	/	/	/	1
Komisija za kinematografiju	1	/	/	/	1
Komisija za sustav financiranja kulturno-umjetničkih i naučnih ustanova	1	/	/	/	1

Ustrojbeno jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za društveno samo-upravljanje u školstvu	3	/	/	/	3
Komisija za društveno samo-upravljanje u kulturno-umjetničkim i naučnim ustanovama	2	/	/	/	2
Komisija za društveni plan i budžet	8	/	/	/	8
Odbor za školstvo / Odbor za prosvjetu	/	17	19	38	74
Odbor za kulturu	/	13	14	24	51
Odbor za fizičku kulturu	/	6	6	17	29
Komisija za sustav financiranja školstva	/	3	/	/	3
Komisija za naučni rad / Odbor za visoko školstvo i naučni rad	/	3	/	27	30
Zajedničke sjednice radnih tijela Prosvjetno-kulturnog vijeća	/	/	3	/	3
Socijalno-zdravstveno vijeće					
Sjednice Socijalno-zdravstvenog vijeća	19	12	18	50	99
Verifikacioni odbor	2	/	/	/	2
Mandatno-imunitetska komisija	/	1	np	5	6

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za pri- premu Poslovnika Socijalno-zdrav- stvenog vijeća	2	/	/	/	2
Komisija za praćenje primjene Poslovnika Socijalno-zdrav- stvenog vijeća	/	2	/	/	2
Komisija za društveni plan 1964. godine i sedmogodišnji plan	6	/	/	/	6
Komisija za društveno uprav- ljanje i statute	1	/	/	/	1
Komisija za pitanja financiranja socijalne zaštite	4	/	/	/	4
Komisija za soci- jalno-zdravstvenu zaštitu majke i djeteta	3	/	/	/	3
Komisija za kadrov- ska pitanja u zdrav- stvu i socijalnoj zaštiti	1	/	/	/	1
Komisija za pitanja kompleksne reha- bilitacije invalida / Odbor za pitanja kompleksne reha- bilitacije invalidnih osoba	1	4	2	/	7

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za pitanja zaštite zdravlja / Odbor za pitanja zdravstvene zaštite i zdravstvene službe / Odbor za zdravstvenu zaštitu	3	9	10	39	61
Komisija za pitanja bivših boraca i ratnih invalida	2	/	/	/	2
Komisija za pitanja financiranja zdravstva i zdravstvenog osiguranja	7	/	/	/	7
Odbor za pitanja socijalnog i zdravstvenog osiguranja i rada / Odbor za zdravstveno i socijalno osiguranje i rad	/	15	8	35	58
Komisija za tuberkulozu	1	/	/	/	1
Komisija za pitanja iz područja socijalnog osiguranja / Odbor za pitanja socijalne zaštite i socijalne službe / Odbor za socijalnu zaštitu	3	10	12	31	56
Odbor za pitanja socijalno-zdravstvene zaštite djece i omladine	/	6	1	/	7
Odbor za samoupravljanje i društveno-ekonomske odnose u radnim organizacijama iz oblasti rada	/	5	/	/	5

Ustrojbena jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Zajedničke sjednice radnih tijela Soci- jalno-zdravstvenog vijeća	2	/	/	/	2
Organizaciono- političko vijeće					
Sjednice Organizaciono- političkog vijeća	19	19	21	56	115
Verifikacioni odbor	1	/	/	/	1
Mandatno-imu- nitetska komisija	1	1	np	/	2
Komisija za pri- premu Poslovnika Organizaciono- političkog vijeća	3	/	/	/	3
Komisija za statute općina i kotara	6	/	/	/	6
Komisija za upravu / Odbor za upravu	12	17	30	47	106
Odbor za politički sustav	/	/	8	/	8
Odbor za komunalni sustav	/	13	10	22	45
Komisija za budžetski sustav / Odbor za društveno- ekonomski i budžetski sustav	16	24	28	46	114
Komisija za društveno upravlja- nje / Odbor za samoupravljanje u radnim organizaci- jama	7	5	2	/	14

Ustrojbeni jedinica Sabora	Mandatno razdoblje / Broj održanih sjednica				
	1963.-1965.	1965.-1967.	1967.-1969.	1969.-1974.	Ukupno
Komisija za pravosuđe i probleme društvene obrane / Odbor za pravosuđe i društvenu obranu	9	18	23	48	98
Komisija za narodnu obranu	/	/	/	np	np
Komisija za prava građana	8	/	/	/	8
Komisija za pripremu materijala za narednu sjednicu	3	/	/	/	3
Komisija za razmatranje prednacrtu Društvenog plana SRH u razdoblju 1966. – 1970.	/	1	/	/	1
Komisija za razmatranje problema financiranja društveno-političkih zajednica	/	2	/	/	2
Komisija za mjesne zajednice	/	/	6	np	6
Zajedničke sjednice radnih tijela Organizaciono-političkog vijeća	/	/	1	/	1
Zajedničke sjednice radnih tijela Republičkog vijeća i radnih tijela ostalih četiriju vijeća	33	42	17	/	92
Ukupno		737	729	1899	3960

Arhivsko gradivo

HR-HDA-1081. Sabor Socijalističke Republike Hrvatske (Sabor SRH).

Službena glasila

Narodne novine (Zagreb), 1963-1970, 1972-1973.

Literatura

Arter, David. "Conclusion. Questioning the 'Mezey Question': An interrogatory framework for the comparative study of legislatures." *Journal of Legislative Studies* 12, br. 3-4 (2006): str. 462-482.

Bačić, Arsen. *Principi podjele i jedinstva vlasti u Jugoslaviji*. Split: Književni krug, 1990.

Baldwin, Nicholas D. J. "Introduction." U *Legislatures of Small States: A Comparative Study*, ur. Nicholas D. J. Baldwin, str. 1-11. London: Routledge, 2013.

Bilandžić, Dušan. *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb: Golden marketing, 1999.

Blondel, Jean, P. Gillespie, V. Herman, P. Kaati i R. Leonard. "Legislative Behaviour: Some Steps towards a Cross-National Measurement." *Government and Opposition* 5, br. 1 (1970): str. 67-85.

Bukvić, Nenad. *Sabor Socijalističke Republike Hrvatske 1945-1982: Sumarni inventar*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012.

Bukvić, Nenad. "Sabor Narodne Republike Hrvatske: organizacija i djelovanje (1945.-1953.)" Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2017.

Kardelj, Edvard. *Neka pitanja skupštinskog i izbornog sistema*. Beograd: Sedma sila, 1967.

Lalović, Dragutin. "Prijelomno desetljeće (1962-1972) – od krize stabilnosti do stabilizacije krize." *Politička misao* 49, br. 3 (2012): str. 11-34.

Loewenberg, Gerhard, ur. *British and French Parliaments in Comparative Perspective*. New Brunswick: Aldine Transaction, 2010.

Mezey, Michael L. *Comparative Legislatures*. Durham: Duke University Press, 1979.

Mihaljević, Josip. *Komunizam i čovjek: Odnos vlasti i pojedinca u Hrvatskoj (1958.-1972.)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.

Nelson, Daniel. "Communist Legislatures and Communist Politics." U *Communist Legislatures in Comparative Perspective*, ur. Daniel Nelson i Stephen White, str. 1-13. London: The Macmillan Press, 1982.

Norton, Philip. "Parliament and Policy in Britain: The House of Commons as a Policy Influencer." *Teaching Politics* 13, br. 2 (1984): str. 198-221.

Perić, Ivo. *Hrvatski državni sabor: 1948.-2000. Treći svezak: 1918.-2000.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2000.

Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918-1988: Treća knjiga: Socijalistička Jugoslavija 1945-1988.* Beograd: Nolit, 1988.

Polsby, Nelson W. "Legislatures." U *Handbook of Political Science*, ur. Fred I. Greenstein i Nelson W. Polsby, str. 257-319. Reading, Mass: Addison-Wesley, 1975.

Rangus, Marjetka. "Parlamentarizam v državah realnega socijalizma: Prispevek Slovencev k razvoju druge Jugoslavije 1946.-1991." Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2011.

Ravlić, Slaven, ur. *Hrvatska enciklopedija: 9: Pri-Sk.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007.

Sokol, Smiljko. "O pojmu i tipologiji skupštinske vlade." *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 26, br. 3 (1976): str. 217-239.

Spehnjak, Katarina. *Javnost i propaganda: Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945.-1952.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002.

Taborsky, Edward. *Communism in Czechoslovakia, 1948-1960.* York: Princeton University Press, 1961.

Summary

THE ORGANISATION OF THE CROATIAN PARLIAMENT IN THE PERIOD FROM 1963 TO 1974

The organisation and the activities of the Croatian Parliament in the communist period (1945-1990) is not a fully researched topic. The paper gives a contribution to the knowledge of its organisation in the period from 1963 to 1974. Its branched structure and the activities of its councils and working bodies are described in detail, which is also illustrated by the number of held sessions. By the Yugoslavian constitution adopted in April 1963, also called "the charter of self-management", the name of the state was changed from People's to Socialist, its

socialist attributes were emphasized, and self-management was introduced in all segments of the society. By the new republican constitutions, such changes were also carried out in all then-existing Yugoslavian republics, including Croatia. In the forefront were placed »the sovereign rights of the working people and the Yugoslavian nations which they exercise«, inter alia, as representatives of the working people in councils of federal and republican assemblies. It had affected the organisation of the highest formal political institutions of the government, including federal and republican assemblies, which were declared as »the highest state and self-government authorities, under the law and obligations« of federation, i.e. the republic. The declarative constitutional concept on the assemblies as the highest state and self-government authorities implied the shift in their organisation and activities from the traditional legislative bodies and »law factories« towards »the responsible policy holders«. In other words, »becoming the working self-government bodies«, assemblies were meant to become the centres in which »the whole social practice and harmonised politics is gathered«. Thus, for example, by the constitution of the Socialist Republic of Croatia from April 1963, it was declared that the Parliament (Sabor) can discuss and adopt declarations and resolutions »on all issues of common interest for the Republic [...] laying down values on politics in certain area and the means of its achievement«. The Croatian Parliament's Rules of Procedure from 1965 provided the possibility of convening a General Croatian Conference (Opći sabor Hrvatske), i.e. joint sessions »on all issues of the common interest for the Republic« of all of Parliament's councils with the Central Committee of the Socialist League of Working People of Croatia and the Republican Committee for Croatia of the Association of Trade Unions in Yugoslavia. The main characteristic of the organisation of the Croatian Parliament in the period from 1963 to 1974 was its complex structure. In order to express its working character and central role in the political decision-making process in all spheres of life in Croatia, it was organised as a five-cameral institution. It was the highest number of its chambers in the whole socialist period: until 1953 it was unicameral, in the period 1953-1963 bicameral, and in the period 1974-1990 a three-cameral institution. Those five chambers were: the Republican Council, the Economic Council, the Educational and Cultural Council, the Social and Health Council and the Organisational and Political Council. The Republican Council had 120 representatives, directly elected by the municipal assemblies and citizens. The other four councils had 80 representatives each, elected by the municipal assemblies among the workers across the working areas within the competence of each council. Except the Presidency of Parliament and its five councils, during the whole period 110 different permanent or temporary working bodies were established. Of that total, there were 27 joint working bodies of Parliament as a whole; the Republican Council had 20, the Economic Council 14, the Educational and Cultural Council 15, the Social and Health Council 18, and the Organisational and Political Council 16 permanent or temporary working bodies. The Parliament's councils and working bodies held in total 3 960 sessions, i.e. 360 per year. By

comparison, in the period 1947-1953 during which it was organised as a unicameral body, the Parliament and its working bodies held in total 220 sessions (around 30 per year). In the period 1953- 1963 during which it was organised as a bicameral body, the Parliament and its working bodies held in total 1224 sessions, i.e. around 120 per year. More detailed data on the number of sessions held in the analysed period are listed in the table at the end of this paper. The table also includes a systematic overview of all working bodies which were described earlier in this paper, illustrating at the same time the dynamics of changes in their establishment and elimination. Some authors describe the Parliamentary institutions in the communist states with the metaphor *rubber stamp legislatures*, meaning the institutions with small practical power in the political decision-making process, which automatically put a stamp on the legislative proposals of their governments, i.e. communist parties as the real owners of the political power. Some of the researches singled out as exceptions the Polish Sejm and the Yugoslavian Federal Assembly (in the frame of the political system established by the Yugoslavian constitution from 1974). That opens a new research topic about whether the Croatian Parliament in the period 1963-1974 was also “a paradoxical institution” or an exception. In other words, the relation between the formal (*de iure*) and the real (*de facto*) position of Croatian Parliament in the political system of that time should be more closely researched, as well as to find whether its position was weakened, in what way and to what extent by the comparison with other state political institutions (notably the Executive Council of Parliament of the Socialist Republic of Croatia), i.e. instrumentalized by the central bodies of the League of Communist of Yugoslavia/Croatia.

Keywords: *Croatian Parliament (Hrvatski sabor); parliamentary institutions; Croatia; Yugoslavia; history of institutions; period 1963-1974*